

MAŁGORZATA SKOTNICKA-PALKA
Uniwersytet Wrocławski
ORCID [0000-0002-1284-7028](https://orcid.org/0000-0002-1284-7028)

KOBIECE BOHATERKI KOMIKSÓW HISTORYCZNYCH POŚWIĘCONYCH II WOJNIE ŚWIATOWEJ NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH

FEMALE CHARACTERS OF HISTORICAL COMICS ABOUT WORLD WAR II (BASED ON SELECTED EXAMPLES)

ABSTRAKT: W artykule przedstawiono bohaterki komiksów żyjące w tragicznym okresie II wojny światowej. Są to zarówno postaci fikcyjne, jak też autentyczne. Wszystkie opisane kobiety wykazały się odwagą, inteligencją oraz wrażliwością na krzywdę innych, zwłaszcza słabszych. Potrafiły znaleźć siłę, by przetrwać w ekstremalnych warunkach, a nawet nieść pomoc innym ludziom.

SŁOWA KLUCZOWE: historia XX wieku, wojna, popkultura, powieść graficzna, kobiety

ABSTRACT: The article analyses the profiles of female characters in historical comic books which depict the tragic period of World War II (both fictional and real characters). All the women described showed courage, intelligence as well as sensitivity to the suffering of others, especially the weaker ones. They were able to find the strength to survive in extreme conditions and even help other people.

KEYWORDS: 20th-century history, war, pop culture, graphic novel, women

***

Amerykański rysownik i teoretyk komiksu Scott McCloud za prapoczątek komiksu uznał pierwsze malowidła tworzone przez człowieka na ścianach lub sklepieniach jaskiń. Rysunki te miały charakter dokumentacyjny, ponieważ przedstawiały sceny z życia codziennego, polowań, walki, obrzędów religijnych. Przełomowym wydarzeniem dla powstania komiksu było wynalezienie pisma. Wówczas

obraz został uzupełniony o tekst, co umożliwiło tworzenie coraz bardziej wyrafinowanych i różnorodnych opowieści¹. Pierwsze komiksy, złożone z co najmniej dwóch kadrów uzupełnionych tekstem zamieszczonym w dymkach, były publikowane w prasie. Na przełomie XIX i XX w. zaczęto je wydawać w postaci osobnych zeszytów komiksowych.

Znaczący wpływ na rozwój komiksu mieli twórcy amerykańscy. Największy rozkwit opowieści graficznych miał miejsce w okresie II wojny światowej. Komiksy wykorzystywano wówczas do celów propagandowych. Przy ich pomocy uzasadniano udział wojsk amerykańskich w działaniach zbrojnych po stronie aliantów, dostarczano informacji o tym, co dzieje się na frontach, pokazywano brutalność wroga – głównie Niemców. Bohaterami komiksów tworzonych w tym okresie byli bardzo często mężczyźni – superbohaterowie, tacy jak Batman czy Superman, którzy uczestniczyli w działaniach wojennych, prowadząc walkę z nazistowskimi szpiegami. Występujące w komiksach kobiety były zwykle bohaterkami drugo- i trzecioplanowymi. Bardzo często pełniły funkcje pomocnicze – wspierały męskich herosów, były ich partnerkami lub występowały w roli wrogów. Stosunkowo rzadko stawały się pierwszoplanowymi bohaterkami, którym poświęcano odrębne publikacje². Zdarzały się jednak wyjątki.

Nelvana of Northern Lights

Jedną z pierwszych kobiecych superbohatek była kanadyjska Nelvana – główna postać komiksu *Nelvana of Northern Lights*. Premiera publikacji miała miejsce w sierpniu 1941 r., a jej twórcą, autorem scenariusza oraz rysunków, był Adrian Dingle. Nelvana była córką ziemskiej kobiety i króla Zorzy Polarnej, Koliaka Potężnego. Związek jej rodziców oburzył bogów, dlatego Koliak pojawia się w komiksie jedynie w postaci światła zorzy polarnej. Nelvana chroniła mieszkańców Północy korzystając ze swoich nadludzkich zdolności – m.in. potrafiła latać z prędkością światła w promieniu zorzy polarnej, mogła być niewidzialna, miała możliwość dokonania zmiany swojej fizycznej postaci, a także była w stanie topić

¹ S. McCloud, *Zrozumieć komiks*, Warszawa 2015, s. 2–23.

² K. Żarnowska, *Magical girls – dziewczęta ratują świat, czyli o japońskich superbohaterkach*, [w:] *Superbohater. Mitologia współczesności? Materiały z konferencji naukowej 19–20 maja 2012 r.*, red. M. Błaszowska et al., Kraków 2012, s. 52.

metal czy zakłócać komunikację radiową³. Podobnie jak inni superbohaterowie tamtych lat, Nelvana brała czynny udział w II wojnie światowej. Jako tajna agentka walczyła po stronie aliantów z Państwami Osi⁴. Była więc postacią wyróżniającą się na tle typowych bohaterek opowieści graficznych.

Wonder Woman

Drugą fikcyjną superbohaterką stworzoną w okresie II wojny światowej była amerykańska Wonder Woman. Jej twórcami byli psycholog William Moulton Marston oraz rysownik Harry G. Peter. Pierwszy numer komiksu ukazał się w grudniu 1941 r., czyli w chwili przystąpienia Stanów Zjednoczonych do działań zbrojnych. Wonder Woman wywodziła się z plemienia Amazonek zamieszkujących rajską wyspę pośrodku oceanu. W czasie II wojny światowej amerykański agent Steve Trevor rozbił się samolotem na tej wyspie. Wonder Woman otrzymała zadanie odesłania pilota do domu i pełnienia roli ambasadorki Amazonek w świecie zewnętrznym. Dysponowała nadludzką siłą, zwinnością i szybkością, a także umiała walczyć wręcz, co sprawiało, że była uznawana za jedną z największych wojowniczek na świecie. Była również wyposażona w magiczną broń – m.in. złote lasso prawdy, przy pomocy którego mogła wymusić posłuszeństwo i prawdomówność każdej napotkanej osoby. Dodatkowo posiadała niewidzialny samolot, którym potrafiła sterować przy pomocy telepatii⁵. W okresie II wojny światowej Wonder Woman walczyła z nazistami oraz z pospolitymi przestępcami – np. odbyła podróż w czasie, aby zdobyć zaawansowaną technologicznie broń, która miała wspomóc aliantów⁶. Jednym z jej największych wrogów była baronowa Paula von Gunther, nazistowska kobieta-szpieg, sabotażystka i *femme fatale*.

Obie bohaterki były postaciami fikcyjnymi, dysponującymi nadludzką siłą i nadzwyczajnymi umiejętnościami. Wszystkie wydarzenia, w których uczestniczyły, rozgrywające się w okresie II wojny światowej, były wymyślone na potrzeby scenariusza. Jednak niewątpliwą zaletą tych komiksów było to, że pokazywały

---

³ *Superhero Profiles: Nelvana of Northern Lights*, [za:] https://epe.lac-bac.gc.ca/100/200/301/lac-bac/guardians_north-cf/2009/www.collectionscanada.gc.ca/superheroes/t3-302-e.html [dostęp 22.04.2024].

⁴ *Nelvana of Northern Lights*, [za:] <https://www.comics.org/feature/529/> [dostęp 22.04.2024].

⁵ *Wonder Woman*, [za:] <https://www.dc.com/characters/wonder-woman> [dostęp 23.04.2024]; *Encyclopedia of Comic Books and Graphic Novels*, red. A. Strand, M.K. Booker. 2nd ed. Santa Barbara: Greenwood 2010, s. 704.

⁶ *Encyclopedia of Comic Books and Graphic Novels*, s. 19.

kobiety jako silne, odważne, niezależne osoby, który potrafiły poradzić sobie w trudnych sytuacjach, nierzadko przewyższając inteligencją i siłą mężczyzn.

Oprócz komiksów przedstawiających fikcyjne postaci i nieprawdziwe sytuacje rozgrywające się na tle historycznego wydarzenia, jakim była II wojna światowa, istnieje sporo publikacji poświęconych postaciom historycznym – kobietom, które w swoim życiu doświadczyły wojny i uczestniczyły w niej w bardzo różny sposób: walcząc, pomagając słabszym czy też przebywając w obozie koncentracyjnym. Pokazane w takich komiksach sytuacje i wydarzenia faktycznie miały miejsce.

Maus

Jednym z najważniejszych komiksów w historii tej formy przekazu jest *Maus* Arta Spiegelmana⁷. Jego autor, nowojorski grafik, był pierwszym, który w 1986 r. odważył się przedstawić historię swoich rodziców, Władka i Andzi Spiegelmanów, ocalonych z piekła KL Auschwitz, w formie opowieści graficznej. W 1992 r. *Maus* został uhonorowany nagrodą Pulitzera, jednak nie od razu zyskał uznanie ze strony czytelników. Komiks ten już w chwili wydania wywołał olbrzymie kontrowersje. Podstawowym zarzutem jego krytyków było to, że historia dotycząca Holocaustu została zaprezentowana w formie opowieści graficznej. Wiele osób uważało komiks, będący elementem popkultury, za formę mało poważną, niewłaściwą do przedstawienia ludobójstwa dokonanego przez III Rzeszę niemiecką na około 6 milionach Żydów. Trudny do przyjęcia i wywołujący oburzenie był również sposób przedstawienia bohaterów komiksu w formie zwierząt, które symbolizowały różne narodowości: Żydzi byli myszami, Niemcy – kotami, Polacy – świniami, Francuzi – żabami, Amerykanie – psami, Brytyjczycy – rybami, Romowie – ómami, a Szwedzi – jeleniami⁸.

Głównymi bohaterami *Mausa* są Władek i jego syn Art, którzy rozmawiają o przeżyciach wojennych Władka i Andzi (Andzia jest postacią drugoplanową). Dowiadujemy się, jak rodzice Arta poznali się i żyli przed wybuchem II wojny światowej. Andzia pochodziła z zamożnego domu fabrykantów, nie była piękną, ale zaimponowała Władowi inteligencją, dobrym wykształceniem, znajomością języka angielskiego i niemieckiego. Była również osobą bardzo wrażliwą,

⁷ A. Spiegelman, *Maus: opowieść ocalałego*, tłum. P. Bikont, Warszawa 2016.

⁸ *Encyclopedia of Comic Books and Graphic Novels*, s. 398.

nerwową i skłoną do depresji. W trakcie wojny oboje trafili do obozów w Oświęcimiu – Władek do Auschwitz, Andzia do Auschwitz II – Birkenau. W efekcie przeżytej traumy wojennej Andzia popełniła samobójstwo w 1968 r. w USA. Historia jej śmierci została pokazana w krótkiej wstawce w *Mausie*. Czyn Andzi był skutkiem wciąż powracających w jej głowie koszmarów przeżytej wojny, z którymi nie potrafiła sobie poradzić. Niestety, Art Spiegelman nie mógł pokazać tego, co doświadczyła w obozie, ponieważ Władek spalił dziennik prowadzony przez nią w czasie wojny.

Inną drugoplanową bohaterką komiksu jest Mała – druga żona Władka, z którą związał się po śmierci Andzi. Ona również była w obozie koncentracyjnym, jednak w komiksie nie poznajemy jej przeżyć z tego okresu. Mała i Władek nie tworzą zgranej pary, nie dogadują się ze sobą, stale się sprzeczą, mają inne zdanie w wielu sprawach, męczą się żyjąc ze sobą, jednak trwają w takiej relacji. Mała pozostaje w cieniu Andzi, jest przez Władka ciągle z nią porównywana i w jego oczach zawsze wypada gorzej od swojej poprzedniczki. Komiks jest więc studium traumy, jaka była udziałem ludzi, którzy przeżyli piekło obozu koncentracyjnego; pokazuje, jak ekstremalne doświadczenia obozowe wpłynęły na ich dalsze życie⁹.

Epizody z Auschwitz. Miłość w cieniu zagłady

Kobiety obecne są również w polskiej serii komiksów *Epizody z Auschwitz*¹⁰, przedstawiającej historie ludzi, którzy z różnych powodów trafili do obozu. Bohaterów poszczególnych zeszytów pokazano takimi, jacy byli, z ich nadziejami i zwątpieniem w koszmarze obozowym. Zaprezentowane w komiksach historie są prawdziwe. Powstały w oparciu o relacje i wspomnienia świadków – byłych więźniów obozu. W celu ich uwiarygodnienia autorzy przeprowadzili konsultacje z byłymi więźniami KL Auschwitz, a także z historykami badającymi Holocaust. W jednym z tomów serii pt. *Miłość w cieniu zagłady* pokazano historię dwojga więźniów obozu: Mali Zimetbaum i Edwarda Galińskiego. Mała była energiczną dziewczyną, wzbudzającą sympatię zarówno wśród więźniów, jak też funkcjonariuszy obozowych.

⁹ D.M. Szewczyk, *Maus. Opowieść ocalałego. Recenzja*. http://portal.strategie.net.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=3327:maus-opowie-ocalaego&catid=19:recenzje-ksiazek&Itemid=112 [dostęp 16.04.2024].

¹⁰ *Epizody z Auschwitz*: M. Gałek, A. Klimek, *Raport Witolda*, Oświęcim-Babice 2009; M. Gałek, M. Nowakowski, *Miłość w cieniu zagłady*, Oświęcim-Babice 2009; M. Gałek, Ł. Poller, *Ofiara*, Oświęcim-Babice 2010; M. Gałek, M. Pyteraf, *Nosiciele tajemnicy*, Oświęcim-Babice 2011.

Dzięki znajomości języków obcych otrzymała funkcję gońca w obozie kobiecym. Edek trafił do obozu w jednym z pierwszych transportów polskich więźniów politycznych. W komiksie przedstawiono łączące ich relacje i uczucie, które ich połączyło. Mała była bardzo dobrze zorganizowana i zaradna. To ona zdobyła przepustkę, dzięki której udało jej się wraz z Edkiem uciec z obozu. Kiedy zostali schwytani i skazani, przyjęła śmierć z godnością. Mała, mimo pobytu w Auschwitz, była osobą pogodną, pozytywnie nastawioną do życia. Wbrew beznadziejnej sytuacji, w jakiej się znajdowała, nie załamywała się, a nawet była w stanie pomagać innym więźniarkom i wspierać je.

Na tle historii Mali i Edka czytelnicy mogą poznać skomplikowane związki panujące między zwyczajnymi więźniami obozu a więźniami funkcyjnymi, czy też relacje osadzonych z funkcjonariuszami SS pełniącymi służbę w KL Auschwitz. W niektórych przypadkach stosunki te mogą sprowadzać u czytelnika zdziwienie, gdyż nie zawsze wyglądały tak, jak się powszechnie sądzi.

Wszystkie komiksy z serii *Epizody z Auschwitz* mogą być przydatnym materiałem edukacyjnym dla uczniów i nauczycieli. Ponieważ zaprezentowane w nich sceny są drastyczne (m.in. znęcanie się nad jeńcami, egzekucja poprzez powieszenie, rozstrzelanie itp.), przeznaczone są dla starszych uczniów (powyżej 16. roku życia).

Kurier z Warszawy

Kurier z Warszawy to komiks wydany przez Zakład Narodowy im Ossolińskich, ze scenariuszem Mariusza Urbanka i Mateusza Palki oraz rysunkami Bartłomieja Stefanowicza¹¹. Poświęcony jest on postaci Jana Nowaka-Jeziorańskiego, legendarnego kuriera Armii Krajowej w czasie II wojny światowej. Drugoplanową bohaterką opowieści graficznej jest Jadwiga z Wolskich pseudonim „Greta”, późniejsza żona Nowaka-Jeziorańskiego. „Greta” była kobietą bardzo odważną, która walczyła w czasie wojny nie z bronią w ręku, ale poprzez działalność konspiracyjną, jako łączniczka AK. Jej zadaniem było przenoszenie do punktów przerzutu i do drukarni materiałów dla pism „N” oraz utrzymywanie łączności między redakcjami rozrzuconymi po całej Warszawie. „Greta” była kobietą odważną, pomyslową, punktualną, szanowaną i podziwianą przez kolegów, również przez Jana

---

¹¹ M. Urbank, M. Palka, B. Stefanowicz, *Kurier z Warszawy*, Wrocław 2014.

Nowaka Jeziorańskiego¹². Za odwagę, którą wykazała się w trakcie Powstania Warszawskiego, została odznaczona Krzyżem Zasługi z Mieczami. 7 września 1944 r. „Greta” wyszła za mąż za Jana. Obrączki ślubne Nowak-Jeziorański kupił za puszkę konserw ze zrzutu, a kwiaty zerwał z doniczki zdobiącej jeden z warszawskich balkonów. Od tego czasu oboje działali razem. Po upadku powstania warszawskiego udali się na kolejną misję kurierską do Londynu. Dotarli tam w styczniu 1945 r., opowiedzieli o tragedii powstania. Po zakończeniu wojny podjęli decyzję o pozostaniu na emigracji, aby prowadzić dalszą walkę o niepodległość Polski. W komiksie *Jadwiga* została pokazana jako osoba odważna, samodzielna i niezależna, ale jednocześnie wiernie stojąca przy boku męża.

Halina: opowieść graficzna o Halinie Szwarz

Kolejną bohaterką II wojny światowej, której dokonania zostały przedstawione w formie komiksu, jest Halina Szwarz-Kłąb. *Halina: opowieść graficzna o Halinie Szwarz*¹³ to publikacja wydana w 2022 r. przez Muzeum Tradycji Niepodległościowych, której scenariusz napisał Mikołaj Szczęsny, rysunki zaś przygotował Tomasz Tomaszewski. Powstała ona w oparciu o wspomnienia głównej bohaterki¹⁴. Halina Szwarz-Kłąb w dniu wybuchu II wojny światowej miała 16 lat. Mimo młodego wieku zgłosiła się jako ochotniczka do pracy konspiracyjnej w Związku Walki Zbrojnej Okręgu Łódzkiego. Na polecenie dowództwa dla celów wywiadowczych podpisała volkslistę, w konsekwencji ściągając na siebie i swoją rodzinę ostracyzm. Ukończyła niemiecką szkołę, w której bardzo szybko nauczyła się języka niemieckiego. Po zdanej maturze wyjechała do Wiednia. Tam, by nie wzbudzać podejrzeń, zapisała się na studia medyczne. Od tej pory żyła w ciągłym zagrożeniu i obawie przed zdekspirowaniem. Jej zadaniem było pisanie raportów o nastrojach w mieście i kolportaż materiałów „akcji N”¹⁵. Prowadziła działalność konspiracyjną m.in. w Wiedniu, Monachium, Berlinie i Hamburgu (m.in. przekazała aliantom plany wojskowe Hamburga, co było jej największym sukcesem¹⁶),

¹² A. Pomian, „Greta” – *Jadwiga Wolska-Nowakowa 12.10.1917–1.05.1999*, „Tydzień Polski”, 5 czerwca 1999, s. 3.

¹³ M. Szczęsny, T. Tomaszewski, *Halina: opowieść graficzna o Halinie Szwarz*, Łódź 2022.

¹⁴ H. Szwarz, *Wspomnienia z pracy w wywiadzie antyhitlerowskim ZWZ-AK*, Warszawa 2008.

¹⁵ M. Grzebałkowska, *Bardziej Kloss niż Mata Hari. Halina Szwarz*, „Wysokie Obcasy”, 2000, nr 38, s. 16–18.

¹⁶ *Ibidem*, s. 18–19.

a jej meldunki umożliwiały aliancom przeprowadzanie bombardowań na niemieckie obiekty militarne. Halina Szwarz-Kłąb przekazywała również informacje o wywołanych przez nie skutkach. Dzięki temu była bardzo cenionym przez aliantów szpiegiem. W 1944 r., wbrew ostrzeżeniom dowództwa, wróciła do rodzinnej Łodzi, aby spotkać się z matką. Tam została aresztowana przez Gestapo pod zarzutem działalności konspiracyjnej. Umieszczono ją w kobiecym więzieniu przy ul. Gdańskiej 13, gdzie była torturowana. Skazano ją na karę śmierci przez rozstrzelanie, ale wyroku nie wykonano, ponieważ Niemcy liczyli, że się złamie. Tam doczekała końca wojny i wyzwolenia. Temu ostatniemu epizodowi z jej życia poświęcony jest komiks. Autorzy starali się pokazać heroizm nastoletniej dziewczyny w czasie II wojny światowej, jej odwagę, bohaterstwo i niezłomność.

Irena Sendlerowa i łyżeczka życia

Inny współczesny komiks, którego główną bohaterką jest kobieta, to wydany przez Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku zeszyt *Irena Sendlerowa i łyżeczka życia*¹⁷, którego autorką jest Oliwia Gałka-Olejko, zaś rysunki przygotował Janusz Wyrzykowski. Opublikowano go w roku 2018, ogłoszonym przez Sejm RP Rokiem Ireny Sendlerowej¹⁸ (pseudonim okupacyjny „Jolanta”). Publikacja ma charakter edukacyjny – autorzy chcieli przedstawić młodym czytelnikom postać niezwyklej kobiety, która zorganizowała sieć pomocy i uratowała przed śmiercią co najmniej 2500 dzieci z warszawskiego getta, za co jej samej groziła kara śmierci. Tytułowa „łyżeczka życia” to pamiątka, której kopia znajduje się na wystawie głównej w Muzeum II Wojny Światowej. Łyżeczka należy do Elżbiety Koppel (po mężu Ficowskiej), córki Josela i Heni z domu Rochman, uratowanej dzięki Sendlerowej. Jako półroczne niemowlę w 1942 r. została przetransportowana na aryjską stronę w drewnianej skrzynce, ukrytej na wozie wiozącym cegły. Srebrna łyżeczka, na której wygrawerowano jej imię i datę urodzenia, jest jedyną pamiątką, jaką wyniosło z Zagłady żydowskie dziecko. Komiks jest bardziej opowieścią o ocaleniu Elżbiety niż przedstawieniem szerokiego zakresu działalności Sendlerowej. Wspomniane są wprawdzie liczne epizody z jej życia, jednak żadnemu z nich nie poświęcono więcej miejsca. W mojej ocenie komiks ten nie przykuwa uwagi ani tekstem, ani grafiką.

¹⁷ O. Gałka-Olejko, J. Wyrzykowski *Irena Sendlerowa i łyżeczka życia*, Gdańsk 2018.

¹⁸ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 czerwca 2017 r. w sprawie ustanowienia roku 2018 Rokiem Ireny Sendlerowej, „Monitor Polski” 2017, poz. 640.

Irena

Postaci Ireny Sendlerowej poświęcony jest także francuski komiks, którego scenarzystami są Jean-David Morvan i Séverine Tréfouël, a rysownikiem David Evrard. Stworzyli oni pięciotomową opowieść graficzną *Irena*¹⁹. Komiks ten jest przede wszystkim opowieścią o duchu walki Sendlerowej, działaczki ruchu oporu, która w 1965 r. została uznana za Sprawiedliwą wśród Narodów Świata. Jest on adresowany do młodych czytelników i dostosowany do dziecięcej wrażliwości, choć jego lektura jest interesująca również dla osób dorosłych. Celem autorów nie było wierne odtworzenie wydarzeń z życia Sendlerowej; zadbali jednak o przypisy, które wyjaśniają niektóre wydarzenia i porządkują je. Pokazują bohaterkę, która, żyjąc w bardzo niebezpiecznych czasach, ryzykowała własne bezpieczeństwo, aby ratować życie innych ludzi. Jest to więc opowieść o miłości do drugiego człowieka, o wrażliwości na cierpienie innych, o ludzkiej solidarności. Autorzy chcieli, by lektura komiksu zachęciła czytelników do samodzielnego zapoznania się z działalnością Sendlerowej. Publikacja ma świetny scenariusz i bardzo dobrą szatę graficzną.

Zakończenie

Obecnie w Polsce wydawanych jest wiele komiksów, także o tematyce historycznej. Wiele instytucji kultury promuje w ten sposób swoją działalność i popularyzuje wiedzę na temat gromadzonych przez siebie zbiorów. Komiksy, jako element świata popkultury, są formą bardziej przystępną niż opracowania naukowe i popularnonaukowe, dlatego chętniej sięgają po nie zwłaszcza młodzi ludzie. Publikacje te mają różny charakter – często są to wydawnictwa edukacyjne, przesycone faktografią, w których z drobiazgową szczegółowością opisane są wydarzenia lub sylwetki bohaterów, co sprawia, że przypominają bardziej podręcznik szkolny i wzbudzają mniejsze zainteresowanie ze strony czytelników. Obok nich znajdziemy prace znacznie ciekawsze, w których historia stanowi jedynie tło. W komiksach poświęconych II wojnie światowej mężczyźni są często przedstawiani w dwojaki sposób: jako ludzie odważni, silni, nieustraszeni, pokonujący wszelkie trudności i przeszkody bez większych problemów, albo jako czarne

---

¹⁹ J.D. Morvan, S. Tréfouël, D. Evrard, *Irena*, scenariusz (t. 1: *Getto*, Warszawa 2017; t. 2: *Sprawiedliwi*, Warszawa 2017; t. 3: *Warszawa*, Warszawa 2018; t. 4: *Jestem z ciebie dumny*, 2019; t. 5: *Życie po*, Warszawa 2020).

charaktery, postaci negatywne, często jednoznacznie złe, które zwykle są unieczniane przez męskich superbohaterów. Powoduje to, że często obraz mężczyzn jest czarno-biały. Bohaterki kobiecych w komiksach poświęconych II wojny światowej, zwłaszcza postaci pierwszoplanowych, jest znacznie mniej. W odróżnieniu od bohaterów męskich są one jednak pokazane w sytuacjach skomplikowanych i niejednoznacznych. Czytelnicy poznają ich rozterki, pragnienia, obawy, wątpliwości, sukcesy i porażki w obliczu traumatycznego wydarzenia historycznego, jakim była II wojna światowa. Stanowią więc często wzorzec osobowy godny naśladowania.

Bohaterki omawianych komiksów były niezwykłymi kobietami, którym przyszło żyć w tragicznych czasach II wojny światowej. Przeżyły one wojnę w różny sposób. Postacie fikcyjne, takie jak Nelvana czy Wonder Woman, walczyły z nazistowskimi szpiegami, zaś autentyczne postaci przeżyły wojnę w różny sposób. Jedne podjęły walkę z najeźdźcami: Jadwiga Nowak-Jeziorańska – wstępując w szeregi AK, Halina Szwarc-Kłąb – prowadząc działalność konspiracyjną w ZWZ, Irena Sendlerowa – ratując z getta warszawskiego żydowskie dzieci. Andzia i Mała Spiegelman nie prowadziły otwartej waliki z okupantem – przeżyły za to piekło Auschwitz i były świadkami Holocaustu, zaś Mała Zimetbaum wprawdzie zginęła w Auschwitz, ale do końca zachowała godność.

Wszystkie opisane kobiety wykazały się odwagą, inteligencją oraz wrażliwością na krzywdę innych, zwłaszcza słabszych. Potrafiły znaleźć siłę, by przetrwać w ekstremalnych warunkach, w których żyły.

BIBLIOGRAFIA

Opracowania

- Gałek M., Klimek A., *Epizody z Auschwitz: Raport Witolda*, Oświęcim-Babice 2009.
- Gałek M., Nowakowski M., *Epizody z Auschwitz: Miłość w cieniu zagłady*, Oświęcim-Babice 2009.
- Gałek M., Poller Ł., *Epizody z Auschwitz: Ofiara*, Oświęcim-Babice 2010.
- Gałek M., Pyteraf M., *Epizody z Auschwitz: Nosiciele tajemnicy*, Oświęcim-Babice 2011.
- Gałka-Olejko O., Wyrzykowski J., *Irena Sendlerowa i łyczeczka życia*, Gdańsk 2018.
- Grzebałkowska Magdalena, *Bardziej Kloss niż Mata Hari. Halina Szwarc*, „Wysokie Obcasy” 2000, nr 38.

- McCloud S., *Zrozumieć komiks*, Warszawa 2015.
- Morvan J.-D., Tréfouël S., Evrard D., *Irena. 1: Getto*, Warszawa 2017.
- Morvan J.-D., Tréfouël S., Evrard D., *Irena. 2: Sprawiedliwi*, Warszawa 2017.
- Morvan J.-D., Tréfouël S., Evrard D., *Irena. 3: Warszawa*, Warszawa 2018.
- Morvan J.-D., Tréfouël S., Evrard D., *Irena. 4: Jestem z ciebie dumny*, Warszawa 2019.
- Morvan J.-D., Tréfouël S., Evrard D., *Irena. 5: Życie po*, Warszawa 2020.
- Pomian Andrzej, „Greta” – Jadwiga Wolska-Nowakowa 12.10.1917–1.05.1999, „Tydzień Polski”, 5 czerwca 1999.
- Spiegelman A., *Maus: opowieść ocalałego*, tłum. P. Bikont, Warszawa 2016.
- Encyclopedia of Comic Books and Graphic Novels*, red. A.Strand, M. Keith Booker. 2nd ed. Santa Barbara: Greenwood 2010.
- Szczęśny M., Tomaszewski T., *Halina: opowieść graficzna o Halinie Szwarz*, Łódź 2022.
- Szwarc H., *Wspomnienia z pracy w wywiadzie antyhitlerowskim ZWZ-AK*, Warszawa 2008.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 czerwca 2017 r. w sprawie ustanowienie roku 2018 Rokiem Ireny Sendlerowej, „Monitor Polski” 2017, poz. 640.
- Urbanek M., Palka M., Stefanowicz B., *Kurier z Warszawy*, Wrocław 2014.
- Żarnowska K., *Magical girls – dziewczęta ratują świat, czyli o japońskich superbohaterkach*, [w:] *Superbohater. Mitologia współczesności? materiały z konferencji naukowej 19–20 maja 2012 r.*, red. M. Błaszowska et al., Kraków 2012.

Wydawnictwa internetowe

- Nelvana of Northern Lights* [za:] <https://www.comics.org/feature/529/> [dostęp 22.04.2024].
- Superhero Profiles: Nelvana of Northern Lights* [za:] https://epe.lac-bac.gc.ca/100/200/301/lac-bac/guardians_north-ef/2009/www.collectionscanada.gc.ca/superheroes/t3-302-e.html [dostęp 22.04.2024].
- Wonder Woman* [za:] <https://www.dc.com/characters/wonder-woman> [dostęp 23.04.2024].
- Promocja Komiksu *Irena Sendlerowa i łyżeczka życia*, <https://muzeum1939.pl/promocja-komiksu-irena-sendlerowa-i-lyzeczka-zycia/aktualnosci/1594.html> [dostęp 19.04.2024].
- Szewczyk D.M., *Maus. Opowieść ocalałego. Recenzja*, [za:] http://portal.strategie.net.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=3327:maus-opowie-ocalaego&catid=19:recenzje-ksiazek&Itemid=112 [dostęp 16.04.2024].

